

Prosjekt Gjesvær 1026 – 2026

Markering av Norge i Tusen år -
Nasjonaljubileet 2030

Håløygene «de (som er) sambudne i strid».

- Hålogaland kan rimeligvis bli sett på som en selvstendig fristat før Norge var fullstendig samlet utover 1000-tallet. men Hålogaland var ingen politisk enhet. De ulike høvdingene slåss innbyrdes for å utvide sine maktområder og allierte seg med kongen i sør om de oppportunsk så fordeler av det, og brøt alliansen med kongen tilsvarende.
- For Tore Hund og andre betydningsfulle høvdinge var det ingen grunn til å akseptere det overherredømmet, til dels bygget på vold og brutalitet, som først Olav Tryggvasson og siden Olav Haraldsson sto som representanter for.
- Tore Hund ble født i en tid preget av nye og gamle konflikter. Både Olav Tryggvason og Olav Haraldsson sto for kristning av landet, men kristningen var ikke spørsmål om tro alene. Kristendommen var også et mektig politisk redskap for å rive gamle høvdingssystemer over ende.

Det kystsamiske perspektivet

- I vikingtiden var samene (finnene) et veidefolk som levde langs kysten av Nord-Norge, spesielt i Nord-Troms og Finnmark. Adam av Bremen nevner allerede rundt år 1070 at det var to forskjellige grupper av finner: én gruppe som levde i innlandet som reine veidefolk, og en annen gruppe som holdt til langs kysten og drev med blant annet kvalfangst, tranproduksjon og handel med pelsverk
- Det samiske samfunnet var derfor på ingen måte isolert i vikingtiden, men hadde tette økonomiske, politiske og sosiale forbindelser med det norrøne samfunnet.
- Samene var både leverandører av viktige handelsvarer og spesialister på magi og trolldom, noe som ga dem en unik og innflytelsesrik posisjon i det nordlige Skandinavia i vikingtiden

Tore Hund hadde på seg en reinskinnskofte han hadde fått av samene for å gi magisk vern.

Religion og tro

- Den norrøne religionen skilte seg ut fra monoteistiske trosretninger som kristendommen og islam. Den hadde ingen dogmatisk lære eller hellige tekster, men var en levende tradisjon der gudenes eksistens og makt var uløselig knyttet til daglige ritualer og kultiske handlinger. Tro var ikke en personlig sak, men en kollektiv praksis som knyttet samfunnet sammen.
- Den samiske religionen var animistisk, noe som betyr at alt i naturen – fjell, elver, dyr og trær – hadde ånder eller guddommelige krefter. Samene trodde at menneskene levde i en balanse med disse åndene, og at man måtte vise respekt for naturens krefter for å sikre harmoni og overlevelse.
- Samene utførte ritualer og ofringer for å blidgjøre åndene og gudene. **Seider** var hellige steder i naturen – ofte spesielle steinformasjoner – hvor samene la frem gaver som reinsdyrbein, metall eller blod. Slike ofringer ble gjort for å sikre gode jakt- og fiskeår, beskytte mot sykdom og styrke samfunnet.

Runebommen ble tradisjonelt brukt av noaiden, den religiøse spesialisten, for å komme i transe eller for å spå.

Bjarmelandsferdene var viktige handels- og plyndringsekspedisjoner som nordmenn foretok til Kvitsjøen og områdene ved Dvina-elva på 900- og 1000-tallet. Formålet med disse ferdene var først og fremst handel med pelsverk, spesielt skinn fra ekorn, bever og sobel, samt ettertraktede varer som olje, tran, voks og honning. Kvalrosshvalfangst var også sentral, siden hvalrosstennene ble brukt til å lage skip og religiøse gjenstander.

Ferdene var en utvidelse av høvdingenes økonomiske interesser, og de bidro til å styrke den norske tilstedeværelsen i nordområdene. De norske høvdingene monopoliserte etter hvert denne handelen, som ga dem stor rikdom og politisk makt..

Bjarmelandsferdene hadde stor betydning for norsk økonomi og maktforhold i vikingtiden. De skapte grunnlag for handelsnettverk med både Øst-Europa og Midtøsten, og bidro til å styrke Norges rolle som en viktig aktør i det norrøne handels- og maktsystemet.

Bjarmelandsferdene 850 - 1250

Disse ferdene fulgte tre hovedveier: *Austrvegr*, *syðrivegr*, og *Norðrvegr*: veien mot nord rundt Finnmarkskysten og inn i Hvitsjøen, som er den vi egentlig forbinder med de norrøne Bjarmelandsferdene

Karle og Tores reise til Bjarmeland i 1026

I *Olav den hellige saga* finnes den mest kjente av alle Bjarmelandsferdene, gjennom fortellingen om Karle og Tore Hunds seilas og stridigheter i 1026.

Kong Olav Haraldsson ordnet et godt skip og framskaffet det hans hirdmann Karle trengte for en ferd nord til Bjarmeland i *ærendene* sine. Avtalen var at Karle skulle ha *félag* (fellesforetak) med kongen. Mannskapet fikk ha sine egne handelsvarer. Lendmann Tore Hund fra Bjarkøy mente å ha rett til å følge med Karle og ta del i fangsten. I Bjarmeland la de til ved *kjøpstaden* hvor det ble holdt *kjøpstevne* og de handlet mye skinnvarer.

Havnebyen ved Dvinas munning omtaler Omeljan Pritsak som det viktigste handelssenteret i nord på 800-tallet, på grunn av dets forbindelser til Østen.

Om varene de framskaffet, sier Snorre:

«Der ble det nå kjøpstevne, og de mennene som hadde med seg gods, fikk alle fullt av varer. Tore fikk mye gråverksskinn (ekornskinn), bever og sobel. Karle hadde også mye gods som han kjøpte skinnvarer for».

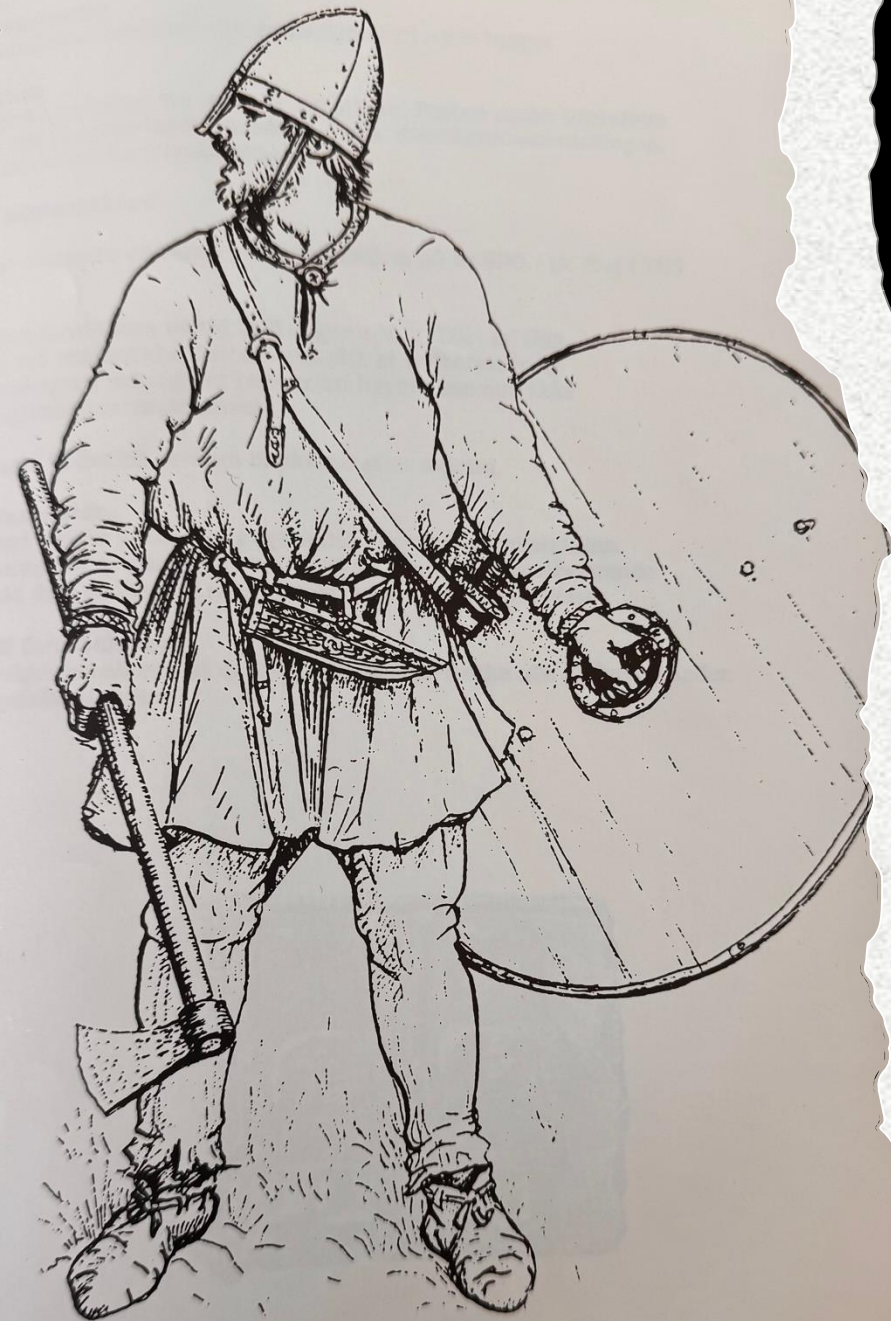
Tore Hund dreper Olav Haraldssons hirdmann Karle på Gjesvær i 1026.

I 1030, var Tore Hund blant de som påførte **Olav Haraldsson** banesåret under slaget på **Stiklestad**.

Begge disse drapene var en del av både en kamp om makt og en hevns spiral knyttet til drapet på **Asbjørn Selsbane**, Tore Hund's brorsønn, i 1024.

«Her skal du få kjenne en bjarkøying, Karle»

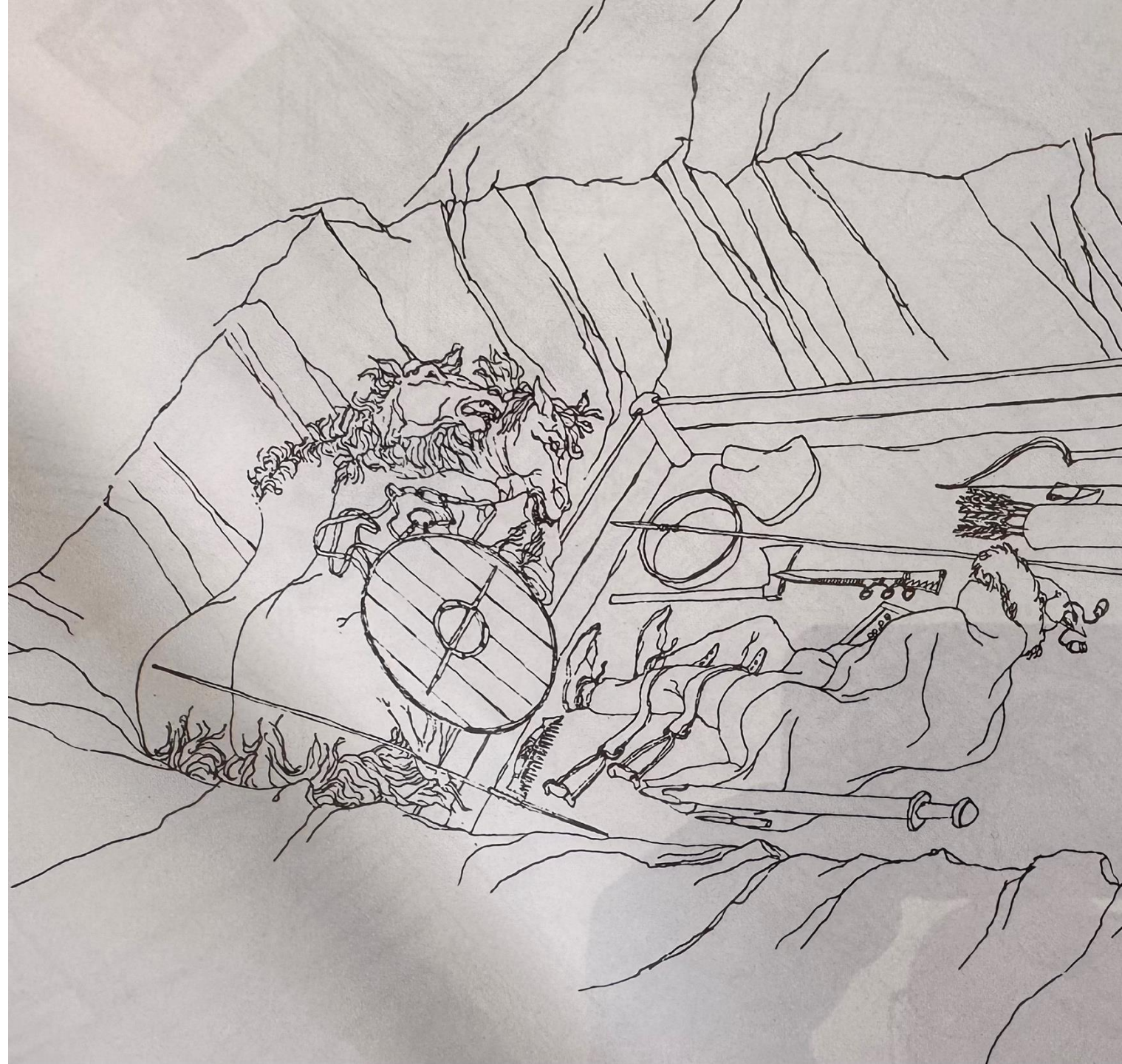
Et spørsmål er; hvorfor kong Olav Haraldsson drepte Tore Hunds svoger, Asbjørn Selsbane - for deretter å la søsteren hans bli tvangsgiftet med svogeren til Hårek av Tjøtta?

Trolig fordi han på denne måten fikk styrket kristendommen i Midt- og Nord-Norge samtidig som han forente de håløyske stormennene under seg.

Drapet på Karle må derfor forstås i lys av de politiske, maktkampene som preget Norge på begynnelsen av 1000-tallet.

Hendelsen gir også innblikk i hvor farlig og brutal denne perioden var, der makt, ære og hevn sto sentralt i konfliktene mellom lokale høvdinger og kongemakten

Norges vei fra blodhevn til et lovbasert samfunn har vært en av de viktigste samfunnsendringene i landets historie.

Likevel ser vi i dag at æreskultur fortsatt eksisterer i nye former, blant annet i sosiale medier, i gjengmiljøer og i enkelte tradisjonelle samfunn.

Prosjektet *Gjesvær 2026* utforsker hvordan disse historiske og moderne uttrykkene for ære henger sammen og hvordan innsikten fra fortiden kan gi oss bedre forståelse av dagens konflikter.

– I dag assosieres æresdrap i første rekke med Midtøsten og islam. Men det er viktig å være klar over at dette fenomenet også har eksistert i Europa.

Trippeldrapene i 2013 var én av tre saker der retten mente det var et æresdrap, ifølge Kripos..

Norge i Tusen år Nasjonaljubileet 2030, og Gjesværs rolle

Prosjektet "Gjesvær 2026" er en del av **Nasjonaljubileet 2030 – Norge i Tusen År**, og er knyttet til jubileumsårets tema for 2026: **Slekt og samfunn**

NORGE
I TUSEN ÅR
NASJONALJUBILEET
— 2030 —

NOREG I TUSEN ÅR
NÖÖRJE TÁVSENE JAEPIEH
NORGA DUHÁT JAGI
MILLENNIAL NORWAY

Gjesvær bygdelag – Hovedansvarlig for prosjektet.

Museene for kystkultur og gjenreisning i Finnmark IKS – Faglig og finansiell partner.

Nordkappmuseet – Aktiv faglig og formidlingspart.

Gjesvær historielag – Samarbeidspartner

Gjesvær Helselag – Samarbeidspartner

Nordkapp kommune – Samarbeidspartner og lokal tilrettelegger.

Nasjonaljubileet 2030 – Overordnet koordinering.

Lofotr Vikingmuseum – Bidrar med fullskala kopi av Gokstadskipet.

Nordkapp Historielag – Samarbeidspartner

Prosjektet er et samarbeid mellom flere aktører

Historisk teateroppsetning

Arbeidstittel «Blod og ære» : Gjesvær 1026

- En sentral del av prosjektet vil være en dramatisk teateroppsetning, som skal levendegjøre hendelsene fra 1026.
- Makt, ære og menneskelige dilemmaer i en brytningstid vi kunne være et bærende element i et nyskrevet dramatisk verk
- Ved å formidle historien om drapet på Karle i Gjesvær som en del av den større konflikten mellom Tore Hund og kong Olav Haraldsson er det en målsetting å gi publikum innsikt i de komplekse maktstrukturene i Norge på 1000-tallet.
- Det er dialog med en dramatiker om dette oppdragets innhold og form.

AT LÖGVM SKAL
LAND VÁRT BYGGJA
EN EIGI AT VLÖGVM
BYDA

Faglig samtale og samfunnsrefleksjon

Prosjektet vil inkludere **faglige samtaler** hvor forskere, historikere og samfunnsdebattanter belyser æreskulturens utvikling og relevans i dagens samfunn.

- Historisk æreskultur og normer
- Overgangen til rettsstat og modernisering av samfunnsverdier
- Digitale æreskulturer og sosiale medier
- Konfliktløsning i fortid og nåtid

Samtalene vil legges opp som åpne arrangement og bli sendt «live digitalt» og utgitt som podkast for bred formidling.

Folkelig involvering og formidling

- **Rekonstruksjon av vikingmiljø** – Gjesvær vil bli forvandlet til et levende historisk miljø.
- **Mat, håndverk og tradisjoner** – Opplevelser hvor besøkende kan delta aktivt.
- **Samarbeid med Lofotr Vikingmuseum** – En fullskala kopi av Gokstadskipet vil være en del av markeringen.

Lofotr Vikingskip

Skipet er et full skala kopi av Gogstad skipet. Skipet er 23,3 meter langt og 5,4 meter breit og har et lin seil på 120 kvm.

Skipet vil være rigget med et mannskap på 8 personer. Disse vil være bekledd i kopi vikingtids Klær når det er forhold for dette. Lofotr er rigget med en løfting som det heter. Det er et hus som står bak masten. Dette er for matlaging, soving og toalett alt av den primitive sorten.

Den er utstyrt med alle påbudte installasjoner som VHF, GPS /KARTMASKIN , EKKOLODD,AGREGAT ,mm.

Alt nevnt utstyr vil være skjult, skipet ser ut som det er kommet rett ut av viking tiden. Det er nok første gang, etter viking tiden at et slikt skip er i Finnmark og Gjesvær dermed skapes det historie.

Høvedsmann halskar og øvrig mannskap skal kunne spille ut en rolle ved kai og eventuelle andre steder under jubileet.

Deltakelse i håndverk og forberedelser

For å styrke lokalsamfunnet og inkludere flere i markeringen, inviteres folk til å delta aktivt i planleggingen og gjennomføringen:

- **Søm og håndverk:** Deltakere kan bli med på å sy historiske drakter og rekvisitter under veiledning av erfarne håndverkere.
- **Båtbygging:** Lokalbefolkningen kan være med på å restaurere eller bygge små båter basert på historiske modeller, som vil bli brukt under markeringen.
- **Marked:** Lokale produsenter og håndverkere kan bidra med tradisjonelle varer, som ullprodukter, keramikk og trearbeid, til et "vikingmarked."

Musikk og dans

Musikalske bidrag vil stå sentralt i å formidle stemningen fra 1026:

- **Tradisjonelle instrumenter:** Musikere vil bruke rekonstruksjoner av historiske instrumenter, samiske og norske, som runeboom, lur, bukkehorn og lyre, for å skape autentisk musikk.
- **Dans og folkefest:** Publikum og deltakere inviteres til å delta i tradisjonell dans og festlige aktiviteter inspirert av vikingtidens samlinger, norrønt og samisk.

Folkefest à la 1026

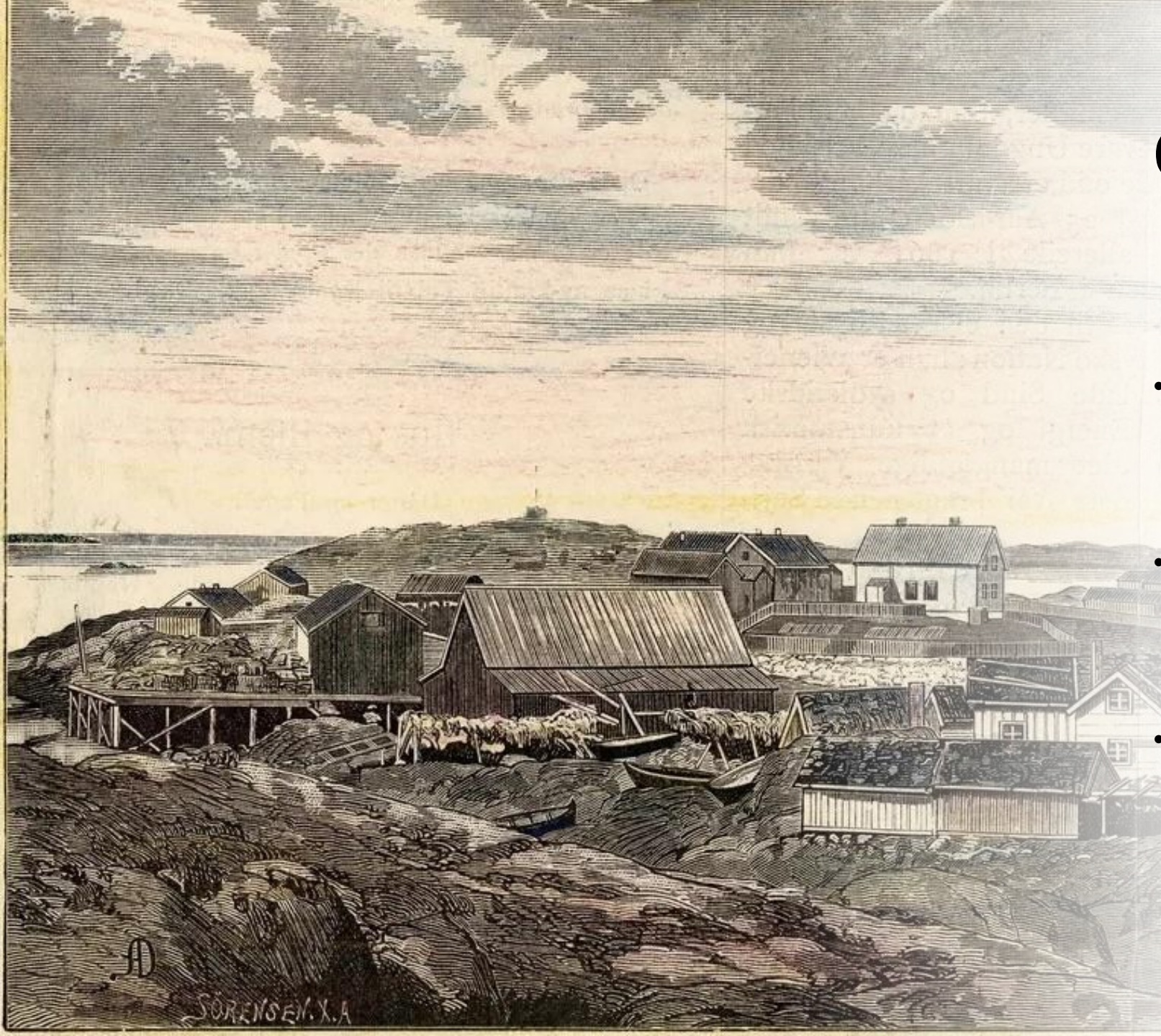
Hele markeringen legges opp som en folkefest der alle kan delta og bidra. Gjennom interaktive aktiviteter og kulturelle innslag vil både lokalbefolkning og tilreisende få en opplevelse som kombinerer læring og underholdning.

- **Sosialt fellesskap:** Måltider, håndverksverksteder og fortellerkvelder vil skape en arena for samhold og kulturell utveksling.
- **Mangfold av deltakere:** Både barn, voksne og eldre oppfordres til å være med og bidra, slik at markeringen blir en kollektiv og inkluderende feiring av historien.

Oppsummering

- Gjesvær 2026 er et unikt prosjekt som kobler fortid og nåtid gjennom forskning, dramatisering, museumsformidling og aktiv deltakelse.
- Ved å sette æreskultur i et historisk og moderne perspektiv, vil dette prosjektet gi innsikt i hvordan samfunn verdsetter ære, hevn og rettferdighet gjennom tidene.
- Gjennom teater, forskningsamtaler, folkelig involvering og historiske rekonstruksjoner vil Gjesvær 2026 bli en spektakulær del av **Nasjonaljubileet 2030**

Nasjonaljubileet 2030

Gjesvær 1026 – Stiklestad 1030